

FINN GAD: Grønland, Kbh., Politikens forlag, 1984. 336 s., ill. talrige kort.

Finn Gads absolutte hovedværk er den stofmættede og rigt reflekterende *Grønlands historie I-III*, som dækker tiden til 1808. Ved hans død i 1986 var det følgende bind under udarbejdelse, forsinket bl.a. af arbejdet med dette oversigtsværk. Lad det være sagt med det samme, at der er tale om standardværket om Grønlands historie; der eksisterer simpelt hen ikke noget acceptabelt alternativ. Fremstillingen omfatter et koncentrat af den eksisterende viden om Grønland i forhistorisk og historisk tid, frem til foråret 1984; den er opdelt i 10 afsnit på godt og vel 300 sider tekst, velvalgte illustrationer og informative kort. Den rummer en syntese af arkæologisk, etnologisk og historisk forskning, frem til ca. 1825 bygget på Finn Gads egne dybtgående studier; i behandlingen af det resterende 1800-tal mærkes manglen af en grundlæggende fremstilling, mens indeværende århundrede er dækket godt ind gennem Axel Kjær Sørensens *Danmark-Grønland i det 20. århundrede* (1983) og gennem Gads egne erfaringer som aktiv embedsmand og observatør gennem et halvt århundrede.

I det indledende rids af forhistoriske eskimokulturer fremhæves »polprojektion«¹, dvs. Grønlands tilhør og samvær med den øvrige arktiske Verden; det er vigtigt at holde sig denne sammenhæng klar, også fordi den har fået fornyet aktualitet i de seneste årtier, som balance til den dominerende påvirkning fra europæisk kultur. Den norrøne bosættelse fra 900-tallet til 1400-tallet får en omhyggelig behandling; tilsvarende gælder traditionen om denne bosættelse i de følgende århundreder, og de sporadiske kontakter mellem den senest indvandrede eskimobefolkning og europæiske hvalfangere og ekspeditioner.

Begrebet »historisk tid«² er knyttet til eksistensen af skriftlige kilder, og i Grønland derfor til europæisk bosættelse og kolonisation. Den neoeskimoiske bosættelse fra 1100-tallet – Thulekulturen – repræsenterer således et »forhistorisk intermezzo«³; beskrivelsen af denne kultur udgør imidlertid den ene hovedhjørnen for fremstillingen af resten af værket. Afsnittet om Vestgrønlandsk kultur ved 1700 rummer Gads opfattelse af det traditionelle samfund, det samfund som siden 1700-tallet er blevet omkalfatret gennem en stigende indtrængen af europæisk kultur. Netop denne kulturbrydning – både i åndelig og materiel forstand – er hovedtemaet for udviklingshistorien; den europæiske side har vi et etableret forhold til, hvorimod den grønlandske side må (re)konstrueres for at etablere en forståelse af begivenheder og udvikling. Gad understreger det traditionelle grønlandske samfunds væsensforskellighed fra det europæiske, en forskel som også i dag – omend i afsvækket form – danner en kulturkløft. Den specifikke materielle kultur med den præcise tilpasning til de marginale livsvilkår i det arktiske miljø er det mindste; mere væsentlig er den sociale organisation, som var præget af en uhyre tæt men også selvtilstrækkelig samhørighed indenfor den enkelte familie og boplads; og allermest væsentlig er den fundamentale mentalitet, som kommer til udtryk ved opfattelsen af tilværelsen og beskrivelsen af den i et strengt funktionsbestemt sprog. For Gad var denne forståelse en nødvendighed ved forklaringen af den udvikling som har skabt den vestgrønlandske blandingskultur. Den er en nødvendig baggrund for vurderingen af den danske kolonimagts bestræbelser og handlinger gennem to et halvt århundrede. Den var imidlertid ikke altid til stede hos kolonimagts aktører, med talrige misforståelser og misgreb til følge. Gad afholder sig generelt fra skråsikre vurderinger og domme, og bestræber sig i stedet at forstå også kolonimagts intentioner. Måske

underbetoner han dansk egen nytte, men fremstillingen er dog højt hævet over den tarvelige hagiografiske tendens som præger ældre historiske fremstillinger.

Først i det afsluttende afsnit om den omvæltning som fulgte på nyordningen i 1950 bliver Gad skarp i vurderingerne; udviklingen foregik på danske præmisser, blev præget af teoretiserende eksperter, løb løbsk, løb fra grønlænderne og indebar en massiv danisering, som affødte en national grønlandsk reaktion. Her skrev Gad udaf egen erfaring; han var en af fortalere for reformer og udvikling efter 2. Verdenskrig, og en af dem der sagde fra i 1960-erne. Siden kastede han sig over det indgående studium af det vestgrønlandske samfunds historiske rødder, hvis resultater gives i koncentrat i den foreliggende bog.

Jan Kanstrup

BENT BLÜDNIKOW (RED.): Fremmede i Danmark. 400 års fremmedpolitik. Odense Universitetsforlag, 1987. 260 s., ill. 178.50 kr.

I sin indledning pointerer redaktøren, at der er tale om en antologi, som specielt behandler eet aspekt af fremmedhistorien, nemlig de danske myndigheders holdning. Det er hans håb, at antologien vil være startskuddet til en bredere fremmedforskning. Offentlige myndigheders holdning er et oplagt sted for historien af starte, for det er jo netop denne, som er overleveret i det historiske kildestof. De fremmedes eget syn på myndighederne – og danskerne – vil det blive vanskeligere at grave frem i arkiver og forordninger, men man kan ikke udelukke, at noget kan findes og at en fantasifuld udnyttelse af kilderne kan fremdrage andet.

Bogen begynder med en meget nyttig oversigt over fremmedrettens udvikling i Danmark 1700–1914. Man ærgrer sig over, at den ikke er ført op til idag, for det kunne Inger Dübeck sagtens have gjort. Det samme gælder en senere artikel af Jens Vedsted-Hansen, som behandler forsørgelsesproblemet i fremmedretten. Det er jo et af de mest centrale spørgsmål netop i vore dages »fremmedpolitik«, og der mangler bestemt ikke kilder. Mellem disse afhandlinger, som er skrevet af jurister, er der en række specialafhandlinger om vore gamle, kendte indvandrergrupper: jøder, kartoffeltyskere, svenskere og polakker. Noget af det er nyt, andet er opkog af gamle travere, men ikke derfor irrelevant: Man kan jo ikke vente, at alle læsere er velbevandrede i den eksisterende litteratur. Og vil man orientere sig i denne, så er den afsluttende bibliografi et fint hjælpemiddel, hvori også bøger og artikler, som handler om de mere aktuelle problemstillinger, er taget med.

Antologiens sidste afhandling er, såvidt det er anmelderen bekendt, noget nyt: forskningsstipendiat Hans Uwe Petersen fra Institut for Samtidshistorie skriver om »Danmark og Hitler-flygtningene fra Tjcekoslovakiet 1938–45«. Det er en ret upåagtet episode i Danmarkshistorien, at den danske regering i 1938 gav indrejsetilladelse til flygtninge fra Tjcekoslovakiet, der enten var folk, som var kommet dertil fra Tyskland eller Østrig eller fra det okkuperede Sudeterland – og at man gav tilladelsen uden at have garanti for, at de ikke ville falde det offentlige til byrde. Petersen gennemgår – i detaljer – forhandlinger og forhalinger og forviklinger og ender med at opføre, at der kom ialt 163 Hitler-flygtninge fra Tjcekoslovakiet (over Polen og Sverige) hertil, ud af skønsmæssigt 150.000, som havde behov for et asyl. Paradoksalt nok blev beslutningen truffet under indtryk